

Gerard Trienekens (1941-2024)

Op 30 maart is Gerard Trienekens overleden. Gerard was, naar eigen zeggen, het oudste lid van de vereniging en trouw bezoeker van onze excursiedagen. Ook is hij acht jaar bestuurslid geweest. Daarnaast was hij een toonaangevend landbouw- en plattelandshistoricus, waarbij landbouw in brede zin moet worden begrepen.

Gerard werd in 1941 in Boekel geboren waar zijn vader directeur van de zuivelfabriek was. Zijn moeder bracht met succes tien kinderen groot, waar er twee vóór Gerards geboorte al waren overleden. Gerard heeft zijn vader nauwelijks gekend aangezien deze vroegtijdig overleed in 1944. Zijn moeder was een krachtige vrouw, die zo nodig de steun en hulp van de dorpsgemeenschap mobiliseerde.

Gerard combineerde een scherp observatievermogen met de vaardigheid details in een groter kader te plaatsen. Hij wist dat. Zijn autobiografie, *'Gezien door de IJsvogel'*, begint ermee. De IJsvogel uit de titel is afkomstig van een uit 1544 daterend schilderij 'De Kopermijn' van de hand van Lucas Gassel. Vanuit de rechteronderhoek neemt de vogel op de omslag afgebeeld een ruim tafereel in ogenschouw, met als boodschap: kijker, wees gewaarschuwd, er staat meer dan er staat! Door het combineren van een aantal details maakt Gerard, in het voorwoord, aannemelijk dat dit inderdaad niet enkel een schilderij is van een kopermijn, maar dat ook de hele procesgang is afgebeeld van een dief van kostbare metalen, van de braakproef tot de uitvoering van de straf.

Dit observatievermogen komt, samen met zijn sociale inslag, ook naar voren in zijn werk als landbouw- en plattelandshistoricus. Op basis van een grote hoeveelheid details wordt een totaalbeeld opgebouwd. Voor zijn werk op het gebied van de voedselvoorziening in de Tweede Wereldoorlog is dat totaalbeeld zelfs in één getal samen te vatten: 2.700 calorieën per persoon per dag. Dat was de beschikbaarheid van voedsel in de verslagjaren 1942-1943 en 1943-1944. In zijn werk op het gebied van de plattelandsgeschiedenis, focuste hij op Oostelijk Noord-Brabant in de periode 1770-1910. Hier zien we het terug in de benaming in combinatie met de opzet. Hij slaagde erin tweehonderd vrijwilligers aan het werk te krijgen om data over mensen te verzamelen, die vervolgens als basis moesten dienen voor een 'integrale geschiedschrijving'. Eén van de memorabele voorbeelden daarvan was een grafiek van het (stijgende) aantal hosties dat na 1850 per kerkganger per jaar werd uitgereikt. Dit lijkt een schijnbaar onbenullig lokaal detail. Maar het past in het beeld van de wereldwijde Roomse Kerk die in deze periode de beleving van het katholieke geloof meer persoonlijk wilde maken: devotionalisering. Een globale trend. Dit artikel was niet van de hand van Gerard, maar paste wonderwel in de opzet van het project.

Die katholieke kerk speelde een grote rol in het leven van Gerard. Zelfs heeft hij, na jaren op het kleinseminarie, nog een jaar de priesteropleiding gevolgd. Dit bleek echter niet zijn roeping en hij ging geschiedenis studeren in Nijmegen. Uiteindelijk leidde dit, na een aantal jaren als reisleader en docent in het middelbaar onderwijs, tot een baan aan de Universiteit Utrecht. Hier schreef hij met ambitie en vasthoudendheid een proefschrift dat voortborduurde op zijn 'masterscriptie' en dat de voedselvoorziening in de Tweede Wereldoorlog als thema had. Een van zijn conclusies was dat deze uitstekend werd georganiseerd. Vanuit het directoraat voor landbouw slaagde men erdoor uitgebreide maar verstandige planning in om deze voorziening op een adequaat peil te houden, tot de ineenstorting van het transportsysteem in het najaar van 1944. Voor alle duidelijkheid: in de Randstad waren er, in de winter en het voorjaar van 1944-1945, grote tekorten en de sterfte ging omhoog. Gemotiveerd stellen dat dit in de periode daaraan voorafgaand veel minder of zelfs niet het geval was, werd Gerard in de publieke discussie niet in dank afgenomen.

Daarnaast bleek dat het distributiesysteem (dus niet het transportsysteem, maar de mensen en organisaties die het zeer schaarse aanwezige voedsel verdeelden) in de hongerwinter niet faalde. Waar ten tijde van hongersnood distributiesystemen falen, daar heerst het recht van de sterkste. In de Randstad was dat niet zo. Opmerkelijk was dat de sterfte onder jonge kinderen relatief (!) weinig toenam, vergeleken met de situatie tijdens veel andere hongersnoden. In de wetenschappelijke discussie is hier veel over te doen geweest. Maar recent onderzoek bevestigt de gegevens die Gerard hierover in verschillende publicaties

naar voren heeft gebracht. Gerard heeft medewerkers van het NIOD, die in publicaties een andere visie waren toegegaan, hier herhaaldelijk en nog betrekkelijk kortgeleden op gewezen. Ook komt hij er in zijn autobiografie tamelijk uitgebreid op terug. Mede gezien het recente onderzoek hierover: inhoudelijk en naar methodiek waarschijnlijk zeer terecht.

Voor zijn studenten was Gerard vaak inspirerend. Betrokken bij een scriptie-onderwerp of proefschrift kon hij uitgebreid commentaar op het werk leveren. Zijn colleges landbouwgeschiedenis, of die over het leven op het platteland in de lange 19^e eeuw steunden op grote kennis van primaire bronnen en hadden meestal een herkenbare focus op Brabant.

In zijn autobiografie staan, naast een levensbeschrijving, ook veel verhalen die over het platteland gaan. Het beeld dat van zijn dorp, Boekel, oprijst is Breugheliaans. Spelen (rikken!), landbouw, jagen, natuur en heel veel mensen die af en toe een soort eenheid lijken te vormen met de door hun bewoonde huizen en huisjes. En, natuurlijk, de kerk. Tot aan het eind bleef hij betrokken bij de kerk, zingend en als parochielid, zij het niet als dogmaticus. Ook is hij nog deelnemer geweest van de excursie van de vereniging van najaar 2023. Gerard: betrokken en vasthoudend.

Merijn Knibbe